

VYBRANÁ TÉMATA

2/2011

Moldavsko – referendum a parlamentní volby 2010

Bc. Martin Kuta

leden 2011

Obsah:

Stručná charakteristika politického systému.....	2
Stranický systém a politické strany.....	3
Referendum září 2010.....	5
Výsledky voleb.....	6
Použité zdroje a literatura.....	7

Stručná charakteristika politického systému

Výkonná moc je tvořena prezidentem a vládou. I přes konání referenda o změně ústavy volí prezidenta od roku 2001 parlament. Kandidát potřebuje získat hlasy tří pětin poslanců (jedná se o 61 poslanců). Prezidentovo funkční období trvá čtyři roky, nikdo nesmí být v úřadu déle než dvě po sobě jdoucí funkční období.

Prezidentovou nejvýznamnější pravomocí je jmenování premiéra. Podle článku 82 moldavské ústavy se tak děje po konzultacích s parlamentní většinou. Prezident se nicméně nemusí touto konzultací řídit. Po celou dobu prezidentování Vladimira Voronina (v prezidentském úřadu v letech 2001-2009) jeho mateřská komunistická strana držela parlamentní většinu, což se projevovalo tím, že prezidentem navržený kandidát na premiéra získával parlamentní důvěru bez problémů. Prezident dále v případě zablokování parlamentu (tj. neschopnost vyjádřit navrženému kandidátovi na premiéra důvěru) může parlament rozpustit (čl. 85 ústavy). V zahraniční politice prezident vystupuje jako reprezentant státu, prezident je též vrchním velitelem armády. Prezident se může účastnit zasedání vlády, v takovém případě zasedání předsedá, s vládou konzultuje důležité záležitosti domácí a zahraniční politiky. Parlamentu může přednést zprávu týkající se záležitostí národního zájmu. Může iniciovat národní referendum a také jej vyhláší.

Vláda určuje hlavní směřování domácí i zahraniční politiky. Skládá se z premiéra a ministrů. Podle ústavy jmenuje premiéra prezident. Ve stanovené lhůtě musí premiér předstoupit s vládním programovým prohlášením a seznamem členů vlády. Parlament potom jedná o vyslovení souhlasu (důvěry) s personálním složením vlády a s vládním programem. Důvěru vyslovuje nadpoloviční většina všech poslanců. Jestliže se na tom usnese čtvrtina přítomných poslanců, hlasuje parlament o vyslovení nedůvěry vládě. V tom případě musí pro vyslovení nedůvěry hlasovat nadpoloviční většina všech poslanců.

Moldavská praxe posledních deseti let (tedy od ústavní změny na přelomu let 2000 a 2001) byla taková, že vládu kontrolovala komunistická strana. Přes stranu mohl do fungování vlády zasahovat i prezident Voronin¹.

¹ ŽENIŠEK, Marek. Moldavsko: Od vyhlášení nezávislosti k závislosti na EU a Rusku. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomica, 2008. S. 426.

Zákonodárna moc je podle ústavy z roku 2001 svěřena jednokomorovému parlamentu. V něm zasedá 101 poslanců. Poslanci se volí na čtyři roky, v případě války nebo přírodní katastrofy se může ústavním zákonem funkční období prodloužit. Prosté zákony potřebují ke svému schválení nadpoloviční většinu hlasů, ústavní zákony, zvolení a odvolání předsedy parlamentu a mimořádná schůze parlamentu si podle ústavy vyžadují dvě třetiny hlasů všech poslanců. Parlament potvrzuje vyhlášení referenda. Jestliže spáchá prezident vážný zločin proti ústavě, můžou dvě třetiny poslanců prezidenta odvolat.

Právo legislativní iniciativy náleží podle článku 73 moldavské ústavy členům parlamentu, prezidentovi a vládě.

Pro parlamentní volby se používá d'Hondtova metoda volebního dělitele s použitím pětiprocentní uzavírací klauzule pro politické strany a tříprocentní klauzule pro nezávislé kandidáty². Jediným volebním obvodem je celé území státu. Voleb se musí zúčastnit nadpoloviční většina registrovaných voličů, jinak jsou prohlášeny za neplatné.

Stranický systém a politické strany

Stranický systém se stejně jako v ostatních postkomunistických státech začal vyvíjet mezi lety 1989 a 1991. Významný je především vznik opoziční Moldavské lidové fronty v roce 1989. Z ní se po přechodu k demokracii po roce 1990 začaly formovat jednotlivé politické proudy. Někdejší Komunistická strana Moldávie se v průběhu 90. let 20. století transformovala do Strany komunistů Moldavské republiky (PCRM). Komunistická strana i nadále zůstává nejvýznamnější politickou silou; svědčí o tom mimo jiné roztržičnost ostatních politických subjektů.

Strana komunistů Moldavské republiky (Partidul Comunistilor din Republica Moldova, PCRM) patří k tradičním politickým silám v zemi. Od roku 2005 se strana zaměřila na členství Moldavska v evropské integraci, zároveň ale usiluje o vyšší stupeň spolupráce s Ruskou federací³ (strana se snaží především zabránit snahám o spojení Moldavska s Rumunskem). Programově se staví na pozici reformovaného demokratického socialismu⁴. Předsedou strany je Vladimir Voronin, který po dvě funkční období zastával funkci prezidenta.

Druhým nejsilnějším subjektem, který uspěl v předčasných parlamentních volbách, je Liberální demokratická strana Moldavska (Partidul Liberal Democrat din Moldova, PLDM). Strana Vlada Filata se již před volbami 2010 účastnila vládní koalice. Zisk strany se téměř zdvojnásobil. Vlad Filat již před volbami proklamoval změnu politického stylu – novinkou se měla stát pozitivní předvolební kampaň, neagresivní vůči politickým soupeřům (strana se

² IFES Election Guide – Election Profile for Moldova. [cit. 3. 9. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.electionguide.org/election.php?ID=1852>>.

³ ŽENIŠEK, Marek. Moldavsko: Od vyhlášení nezávislosti k závislosti na EU a Rusku. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomica, 2008. S. 428.

⁴ Volební program PCRM v anglickém znění dostupný z WWW: <<http://www.parties.e-democracy.md/en/parties/pcrm/program/>>. [cit. 29. 12. 2010].

snaží pouze vůči komunistům jasně vyhranit)⁵. Straně se dostalo též podpory ze strany Evropského parlamentu⁶ a usiluje také o integraci do evropských struktur.

Demokratická strana Moldavska (Partidul Democrat din Moldova, PDM) představuje středovou politickou sílu v moldavském systému. V ekonomických otázkách strana zastává pozice ekonomického liberalismu, klade důraz na cenovou liberalizaci, privatizaci a makroekonomickou stabilitu. Strana usiluje o budování právního státu, dodržování lidských práv a zajištění rozvoje Moldavska po boku vyspělých evropských zemí⁷. Volebním lídrem je Marian Lupu.

Liberální strana (Partidul liberal, PL) navazuje svou tradici na Reformní stranu vzniklou v polovině 90. let 20. století. Straně předsedá někdejší předseda parlamentu a úřadující prezident Mihai Ghimpu. Cílem strany je vstup Moldavska do evropských struktur a Severoatlantické aliance. Strana klade důraz na parlamentní procedury jako základ demokratického řízení země a na vysokou politickou kulturu.

Následující politické strany se do parlamentu ve volbách 2010 nedostaly.

Aliance Naše Moldavsko představovala organizaci zastřešující liberální, pro-západní strany. Od minulých voleb ovšem docházelo k postupné erozi, a tak se její jednotlivé části rozhodly ve volbách v listopadu 2010 kandidovat samostatně. Strana se účastnila vládní koalice Aliance pro evropskou integraci po volbách v červenci 2009.

Křesťansko demokratická lidová strana působila trvale v parlamentu od vyhlášení nezávislosti až do období politické krize 2009-2010. Strana stojí na konzervativně pravicových pozicích, velmi specifická je její představa národní identity a zahraniční politiky⁸.

Na počátku září 2010 proběhlo v Moldavsku celostátní referendum o změnách ústavy. Změnou ústavy si její zastánci slibovali vyřešení vleklé ústavně politické krize, která zemi sužuje de facto od jara roku 2009. Zároveň v zemi v listopadu proběhly předčasné parlamentní volby.

⁵ PLDM.md. Dostupný z WWW: <http://www.pldm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=3200:press-release-ldpm-kept-its-promise-and-run-a-clean-electoral-campaign&catid=70:catenglish&Itemid=76>. [cit. 29. 12. 2010].

⁶ PLDM.md. Dostupný z WWW: <http://www.pldm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=3207:moldova-epp-president-congratulates-success-of-prime-minister-vlad-filat&catid=70:catenglish&Itemid=76>. [cit. 29. 12. 2010].

⁷ Volební program PDM dostupný z WWW: <<http://www.parties.e-democracy.md/en/parties/pdm/program/>>. [cit. 29. 12. 2010].

⁸ Straně není cizí unifikace Moldavska s Rumunskem podobně jako Lidové frontě (strana vzniklá jako lidové hnutí ještě před vyhlášením nezávislosti).

K tomu viz ŽENIŠEK, Marek. Moldavsko: Od vyhlášení nezávislosti k závislosti na EU a Rusku. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomica, 2008. S. 428.

Otázka národní identity, respektive její hledání představuje jednu z nejvýznamnějších dějinných narácí novodobého vývoje země.

Referendum září 2010

Ústavní a politický vývoj Moldavska posledních dvaceti let se vyznačuje značnou komplikovaností. První post-sovětskou ústavu přijal parlament v roce 1994. K první změně ústavy došlo na přelomu let 2000 a 2001. Změna se týkala nového vymezení vztahu prezidenta a parlamentu a zavedla volbu prezidenta parlamentem.

Současnou politickou krizi de facto odstartovaly parlamentní volby v dubnu roku 2009. V nich získali nejvíce mandátů komunisté (60). Nekomunistické strany ovšem žádaly přepočítání hlasovacích lístků, obvinily totiž komunisty z volebních machinací. Započala tak tzv. twitterová revoluce⁹. Naopak komunistická strana obvinila opoziční síly z pokusu o státní převrat. Následně nekomunistické strany bojkotovaly volbu prezidenta, a tak komunisté nemohli prosadit svého kandidáta na prezidentský úřad. Tehdejšímu prezidentu Vladimiru Voroninovi (ve funkci v letech 2001 až 2009) končil mandát (v „dubnovém“ parlamentu se stal jeho předsedou). Nezvolení prezidenta vedlo k předčasným parlamentním volbám v červenci 2009. Jejich vítězem se opět stala komunistická strana, opoziční strany však vytvořily vládní koalici (s 53 mandáty). Situace se opakovala, i nadále bylo potřeba zvolit nového prezidenta. Ani jeden z bloků však neměl dostatečné množství mandátů v parlamentu, aby prošel vládní, respektive komunistický kandidát. Krizi let 2009 a 2010 způsobenou zablokováním parlamentu při volbě nového prezidenta, se měla pokusit vyřešit změna ústavy spočívající v opětovném zavedení přímé volby prezidenta. Změna ústavy však vyžaduje schválení v celostátním hlasování. Vládní strany se snažily touto změnou ústavy docílit toho, aby nedocházelo k rozpuštění parlamentu a vyhlášení předčasných voleb v důsledku nezvolení prezidenta¹⁰.

Referendum se konalo na začátku září 2010. Voliči v něm měli rozhodnout, zdali souhlasí s tím, aby prezidenta do budoucna místo parlamentu volili občané. Nízká volební účast způsobila, že referendum bylo prohlášeno za neplatné (vyžadována byla účast alespoň třetiny registrovaných voličů)¹¹. Nedošlo tak k odblokování systému. Řešení vleklé politické krize tak nadále spočívalo v předčasných parlamentních volbách. Předseda parlamentu z titulu funkce Mihai Ghimpu těsně po vyhlášení výsledků referenda tento scénář potvrdil a volby byly stanoveny na druhou polovinu listopadu 2010.

⁹ Otázkou politického vývoje Moldavska v letech 2009 a 2010 viz CABACENCO, Pavel: Moldova, on the Threshold of Change. [cit. 3. 9. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://digest.electionguide.org/?p=1748>>.

Do řešení tzv. twitterové revoluce se vložily i špičky sousedních států. Zatímco Rusko se postavilo za prezidenta Voronina, který obvinil sousední Rumunsko z podpory moldavských opozičních sil, Evropská unie se postavila za Rumunsko a vyzvala moldavské špičky k umírněnější rétorice vůči svým sousedům.

K tomu viz blíže Independent.uk. [cit. 30. 12. 2010] Dostupný z WWW:

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/moscow-warns-eu-over-moldova-1666848.html> a

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-furious-with-eu-over-twitter-revolution-1666121.html>.

¹⁰ Vládní koalici tvoří strany Aliance Naše Moldavsko, Liberální strana, Liberální demokratická strana Moldavska a Demokratická strana Moldavska. Všechny vládní strany již před referendem vystupovaly pro změnu ústavy.

K tomu viz Alegeri.md – Republican Constitutional Referendum of September 5, 2010. [cit. 13. 9. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-democracy.md/en/elections/referendum/2010/>>.

¹¹ CT24.cz. Moldavský pat trvá dál, nepomohlo ani referendum. [cit. 9. 9. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://master.ct24.cz/svet/100546-moldavsky-pat-trva-dal-nepomohlo-ani-referendum/>>.

Výsledky voleb

Volby jako i v předchozích případech nepřinesly jasného vítěze. Nejsilnější stranou se opět stali komunisté, nemají však v parlamentu dostatek hlasů na to, aby zvolili nového prezidenta. Obdobně se tak stane i v případě vládní koalice složené z pro-západních stran. Již těsně po volbách na konci listopadu liberální demokraté Vlada Filata prohlásili, že rozhodně nebudou jednat o případné vládní koalici s komunisty. Naopak, obnovení Aliance pro evropskou integraci připustili již na počátku prosince volební lídři nekomunistických stran. Komunistická strana se ovšem pokusila zahájit vyjednávání s demokratickou stranou (PDM), jehož cílem mělo být vytvoření protikrizové vlády¹². Definitivní slovo tak měla demokratická strana, která až na konci prosince 2010 deklarovala zájem vytvořit koalici s nekomunistickými stranami.

Do povolebního vyjednávání vstoupily i mezinárodní organizace. Pozorovatelé Společenství nezávislých států prohlásili volby za svobodné a férové. Proběhlo navíc přepočítání hlasů v polovině prosince. Činitelé Evropské unie vyzvali moldavskou politickou reprezentaci k obnovení kurzu aktivního sbližování s Unií; zároveň konstatovali, že Moldavsko stojí na dějinné křižovatce – buď zvolí cestu změny, nebo stagnaci¹³.

Již v povolebních jednáních se vyskytlo téma volby nového prezidenta. Představitelé liberálních demokratů a liberálové prohlásili, že nepodpoří prezidentského kandidáta navrženého komunisty a demokratickou stranou (tedy zamýšlenou středo-levou koalici)¹⁴.

Nově zvolený parlament se sešel 28. prosince 2010. Nekomunistické politické strany nenašly dostatečnou míru konsensu na sestavení vládní koalice ještě před první schůzí parlamentu. Rozhovory mezi představiteli všech politických stran tak pokračovaly i v následujících dnech. Do koaličních jednání se zapojili též komunisté. Výsledek přinesl 30. prosinec 2010, kdy strany PDLM, PDM a PL podepsaly koaliční smlouvu. Došlo tak k vytvoření Aliance pro evropskou integraci II. Předseda liberálních demokratů Vlad Filat prohlásil, že doufá ve čtyřleté trvání této koalice¹⁵. Koalice prosadila zvolení Mariana Lupeho předsedou parlamentu, na něj tak přešly některé pravomoci prezidenta. Dne 31. prosince Lupe, z titulu funkce úřadujícího prezidenta, jmenoval Vlada Filata premiérem nové vlády.

V blízké budoucnosti se tak uskuteční nové prezidentské volby. Pokud ovšem nedojde k dohodě napříč politickým spektrem, dá se očekávat opakování situace z let 2009 a 2010. Druhou významnou otázkou představuje řešení situace v Podněstří. Moldavská autonomní oblast, v níž většinu tvoří ruský mluvící obyvatelé, se těší značné podpoře ze strany Ruské federace. Mírové rozhovory obnovil bývalý prezident Vladimir Voronin v roce 2008. Fakt, že v čele země teď nestojí představitelé komunistické strany (a tedy spíše proruští politici), pravděpodobně znesnadní další jednání o budoucnosti otázky Podněstří.

Výsledky parlamentních voleb v Moldavsku, listopad 2010

¹² Moldpres.md, 7. 12. 2010. [cit. 30. 12. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.moldpres.md/News.aspx?NewsType=pol>

¹³ Moldpres.md, 8. 12. 2010. [cit. 30. 12. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.moldpres.md/News.aspx?NewsType=pol>

¹⁴ Moldpres.md, 9. 12. 2010. [cit. 30. 12. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.moldpres.md/News.aspx?NewsType=pol>

¹⁵ Moldpres.md, 30. 12. 2010. [cit. 30. 12. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.moldpres.md/News.aspx?NewsCod=11300>

Strana	Podíl hlasů (v %)	Počet křesel
PCMR	32,3	42
PLDM	29,4	32
PDM	12,7	15
PL	9,96	12

Volební účast činila 63,4 % oprávněných voličů.

Zpracováno podle <http://www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2010/> [cit. 30. 12. 2010].

Použité zdroje a literatura

CABACENCO, Pavel: Moldova, on the Threshold of Change. Dostupný z WWW: <<http://digest.electionguide.org/?p=1748>>.

Elections in the Republic of Moldova. Alegeri.md. Dostupný z WWW: <www.e-democracy.md>.

IFES Election Guide – Election Profile for Moldova. Dostupný z WWW: <<http://www.electionguide.org/election.php?ID=1852>>.

Ústava. Anglické znění dostupné z WWW: <<http://www.president.md/const.php?lang=eng>>.

ŽENIŠEK, Marek. Moldavsko: Od vyhlášení nezávislosti k závislosti na EU a Rusku. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomica, 2008. S. 417-432.

Zpravodajské portály.

Webové portály politických stran.